

Väärt omadustega nonipuu

REPRO

Okeania elanikud on nonipuud kasutanud juba tuhandeid aastaid. Kohalikud elanikud ja ravitsejad peavad teda pühaks taimeks ning kutsuvad jumala viljaks.

India nonipuu (*Morinda citrifolia*) on kuni 6 m kõrgune puu madaraliste (*Rubiaceae*) sugukonnast, kes on levinud Kagu-Aasias, Indias ja Vaikse ookeani saartel. Nonipuu kasvab nii varjulistes metsades kui ka avatud kivistel või liivastel kaldapealsetel. Perekonna ladinakeelne nimetus *Morinda* tuleneb sõnadest *morus* ja *indicus*, mis viitavad viljade sarnasusele valge mooruspuu viljadega ja Indiale. Liigi epiteet *citrifolia* tuleneb nonipuu lehe sarnasusest sidrunipuu lehtedega.

Taime lehed on erkrohelised, kuni 25 cm pikkused, õied väikesed valged, millest arenevad kollakad, 4–7 cm pikkused ovaalsed seemnerohked koguviljad. Seemned on varustatud õhupõiekestega, mille abil nad võivad kuude viisi merel hulpida.

Viljakandvusikka jõuab nonipuu poolteiseaastaselt. Kõpsed viljad hästi ei lõhna, mistõttu taime tuntakse ka nimetustega *cheese fruit* või *vomit fruit*.

Nonipuu laialdasele tuntusele viitab fakt, et taimel on eri keeltes üle 70 nimetuse. Malaisias tunatakse teda nimega *Mengkudu*, Ede-la-Aasias *Nhau*, Samoas ja Tongal *Nonu*, Tahiti *Nono*. Peamiselt aga teatakse nonipuud kogu maailmas tema havaikeelse nimetusega noni.

See taim on kohaliku kultuuri lahutamatu osa, teda ülistatakse arvukates legendides ja rahvalugudes. Polüneesias usutakse, et nonipuu on jumalate kingitus ja temasse suhtutakse sügava austusega.

Nonipuul on oluline koht ka Hawaii, Tahiti ja Tonga mütoloogias. Üks Tongal ja Hawaiiil levinud legend jutustab sellest, kuidas surmajumalanna tappis pooljumala Maui. Maui aga äratati taas ellu püha tseremoonia käigus, kui tema kehale laotati nonipuu lehed.

Nonipuud on kohalike seas alati seostatud vulkaanijumalanna Pelega. Sellega haakub ka legend, mis

Nonipuu seemnerohked koguviljad on head terviseturgutajad.

räägib, kuidas hävitav laava voolas Hawaii saarele. Äkki aga ilmus nähtavale Pele ja muutis põletava laava suunda, et päästa saarel kasvav vana nonipuu.

Ehitusmaterjaliks ja ravimiks

Nonipuu on läbi aegade olnud oluline toiduandja, temalt on saadud ehitusmaterjali ja ravimeid. Teda on kutsutud ka pühaks 'kanuu taimeks', kuna tema puidust saab valmistada häid kanuuseid.

Läbi aegade on nonipuud hinnatud vägeva ravimtaimena, keda on kasutatud laialdasemalt kui ühtki teist taime kogu maailmas. Ülestähendusi nonipuu kasutamise kohta ravimtaimena leidub juba India ajurveeda meditsiinis. Muistsetes India pühakirjades vedades nimetatakse püha nonipuud nimega *Ashyaka*, mis tähendab sanskriti keeles pikka eluiga. Talle omistati tasakaalustavat toimet nii keha kui hinge tasandil.

1700. aastate lõpus jõudsid India ookeani saartele ka eurooplased. Inglise matemaatik ja meresõitja kapten James Cook kirjutas oma päevaraamatusse sellest, kuidas kohalikud saarte elanikud nonipuud kasutasid.

Teise maailmasõja päevil õpetati Ameerika sõjamehi kasutama nonipuud krampide vastu ja jõuvarude säilitamiseks.

Varajastel 90ndatel jõudsid kuuldused imepärastest taimest Ing-

lise toitumisteadlase John Wadsworthi kõrva. Tahiti avastas ta viljade võimsad antioksüdeerivad omadused ja töötas välja nonimahla retsepti, millest sai alguse selle taime uus elu läänemaailmas.

Teadlased on nonipuud uurinud ja avastanud, et nonimahl töötab raku tasandil ja mõjutab inimorganismi pea iga süsteemi, mistõttu on nonist viimastel aastakümnetel saanud populaarne tervisetoit.

Populaarne tervisetoit

Tooreid vilju kasutatakse karri jt maitseainesegude koostises. Kõpsede viljade mahla lisatakse kastmetele ja marinaadidele. Süüakse ka india nonipuud noori lehti.

Nonipuu abil on ravitud südamehäireid, suhkruhaigust, kõrgvererõhktõbe, liigesepõletikke ja vanadusvaevusi. Nonipuust on otsitud leevendust malaaria, kollatõve, kõhukinnisuse, düsenteeria, tuberkuloosi ja sooleparasiitide vastu. Samuti parandab ta seedimist, leevendab valu ja põletikke ning aitab unehäirete ja meeleolulanguse korral. Välispidiselt kasutatakse reuma, luuvalu, haavandite ja igeme-põletike korral.

Praeguseks tegeleb nonipreparaatide äriiga üle 300 firma ning sellest on saanud Prantsuse Polüneesia peamine ekspordiallikas.

KRISTA KAUR

Tallinna Botaanikaia metoodik